

דוד שמוני

אגדה למעשה

(לזכרו של משה סמילנסקי)

לפני הצהרים בקצוות המושבה, הצעיר
 חי לבד לוייתו לסוד לאחד הכפרים
 וקרובים. ס. הסכים מיד, ואנהנו פנינו
 לזינוגה. זרחה, שכל בני הכפר הכירו
 אותו ומיד נתפשטה השמועה כי "הור"
 גיה מוסה" בא. עוד לא הספקנו להגיע
 למרכז הכפר וכבר בא המוכתר לקרא
 תנו ולא עברו רגעים אחדים, וכבר
 אנהנו יושבים בהדר מרוח (ודאי
 בביתו של המוכתר), והקרל מלא מנכ"ר
 כדי הכפר, וכל אחד ואחד משתדל
 להנעים עד כמה שאפשר את ישיבתנו.
 וקפה ריהני כבר מהביל למעלה למע'
 לה, ושאלות ה"כ"ף חלק" חוזרות ונש"
 נות ואינו פסיקות אף לרגע. אך גם
 לאחר צאתנו נודעם אהרנו קהל רב,
 ובהם גם נשים וטף, ובפי כולם קרי"
 אות חיבה ואהדה. אך לא רק קריאות:
 גם בפני המלווים ראיתי אותות מוכ"
 הקים לא רק של כבוד כי אם גם של
 ידידות וחיבה. האפשר איפוא לדון
 על יחסו של ס. לעבודה הזרה בלי
 לקחת בחשבון גם את יחסו הנפשי
 לעם השכן?

יחס מיוחד של הוקרה והערצה היה
 נודע ממנו לאנגלים. הוא איש הרגש
 והפתוס. התרשם מאד מהמתינות הא"
 צילית, מהשליטה העצמית רבת-הכוח
 של עם האיים, בן ארבעים וארבע היה
 ס. בהתנדבו לגדוד העברי בשלהי מל"
 המט העולם הראשונה, ואז כנראה בא
 לראשונה במגע עם האנגלים, אבל גם
 בגיל מוכבוד זה עור היה כה התרש"
 מותו רב, והנימה הרומנטית שהיתה
 רוטטת תמיד בקרבו התפעמה בתוקה
 בהכירו את נציגי העם הגדול והמונ",
 אשר מאוני מסחר וספר הספרים כרו"
 כים בידו, שאין דומה לו לאהבת התר"
 פש ואין כמותו כובש ומשעבד. אבל
 יש להניח כי בפיני ס. נצטייר העם
 האנגלי בעיקר בדמות אוליפנט וכלי
 פור, בדמות אלה שחלמו של ס.
 הלום החיית ישראל, עורר בקרבם
 אהדה והוקרה. בעמדי פעם עם ס.
 בפתח חצרו התקרבו פתאום אלינו
 שני קצינים רוכבים על נוסים אבירים.
 הם קפצו מסוסיהם והתחבקו עם ס.
 מתוך חיוך שבידידות ורעות. אלה
 היו הקולונל אליצור מרגולין, ממקד
 הגדוד העברי, והקפטן דויקובס (שנה"
 רג כעבור שנים בהפצצת מלון "המלך
 דור"). בשיחה שהתנהלה אח"כ ליד
 שולחן חתה באנגלית, עברית ואידיש
 הורעלו זכרונות מימי הגדוד וגם מי
 מים קודמים, מהזמן שהקולונל מרגולין
 היה אחד מצעירי החובות, לפני צאתו
 לאוסטרליה. אני נתרשמתי יפה מדמור
 תו של הקולונל הנחד בעל הקומה
 הענקית והפנים הפקחים והטובים, ונהי'
 ניהל מהאדיבות הצנועה של הקפטן
 הצעיר והחביב. לאחר שעלו שוב על
 סוסיהם ומתוך תימרות האבק (ברחר
 ברת לא היו אז כבישים) עוד הנהב
 גבם הישר והזקוף של הפרשים פתח
 אתי ס. בשיחה על האנגלים. הוא היה
 כנראה משוכנע שגב ישר וזקוף אצל
 יהודים אפשרי רק במשטל הדימוקרטי
 של האנגלים, וכאשר באו אחר כך
 שנים קשות ליישוב העברי בארץ,
 שנים של התכחשות מצד ממשלת
 המנדט, לא יכול ס. לוותר בנקל על
 אהדתו לאנגלים, ולפעמים גבה הר
 בינו ובין ידידי, אשר סבורים היו כי
 המצב תובע לא הבלגה כי אם הגבה
 על השגנות והזדווגות שיוצאים מלפני
 השליט... אחת מתכונותיו היקרות של
 ס. היתה נאמנותו ומסירותו לכל מה
 שאהב פעם, לכל מה שהעריך פעם,
 מיותר לדבר על נאמנותו ומסירותו
 ל"שיר השירים" שלו. לאגדת האגדות
 של חייו, לאגדת התהייה של עמר-ואר"
 צו. אבל הית לו קשה להיפרד גם
 מכמה אנדות לני, יותר נכון מכמה
 אהדות-לני שנטשלו בדרך חייו הארו
 כה לאגדה העיקרית... ורק מי שהכיר
 תכונה זו שלו יידע להבין את לבסו
 וייסוריו בזמן שנאמנותו ומסירותו חו'
 עמדו במבחן קשה אל מול פני המצי'
 את הקשיחה. ראיתי את ס. בזמ'
 ההתפרצויות הערביות בשנת תרפ"א
 על הדף בעוז ובאומץ בעמדו בראש
 ההגנה ברחובות התקפה ערבית מרו'
 כות על המושבה, שבה בודאי הש'
 תתפו גם רבים מפלחי זרנגה שקיב'
 לוהו לפני זמן לא רב, באותה שבו
 חרפית רוויית הנהול והבושם. בהוקרו
 ובחיבה כזאת... נצחון זה של מעטני
 נגד רמים, שעלה בקרבנות ניכרין
 למתקיימים, עלה גם לסמילנסקי לא רי'
 במאמץ גופני גדול, כי אם גם בייסו'
 רים נפשיים: הוא הוכרח להילחם נג'
 אלה, שלא רק שלא זנא אותם, אלא
 להיפך: הוא רחש להם חיבה נאמנה
 אבל היסודות העיקריים האלה שב'
 מבנה נפשו, יסודות האגדה והרומנ'
 טיקה לא מנעוהו מלהיות גם איש
 מעשה גדול. להיפך: התסיסה המת'
 מידה האימפולסיבית של דמיונו היו
 צר המריצוהו תמיד לפעולות המכמ'
 נות להגשמת חזון חייו. אגב, או
 חזון חייו היה כאמור תהיית ישראל
 בארצו. הרי היה חזון זה מואר באה'
 היעוד הנשגב, היעוד המשיח-ינבואי
 ולא ייפלא איפוא אם חשב את עצמ'
 לתלמידו המסור והנאמן של אחו'
 העם, אולי גם בהערצתו את אחו'
 העם מילא תפקיד גדול היסוד הרומנט'
 שבנפשו. הוא הרגיש יותר מאחריו
 באקסטזה המאופקה והמרוכזת שב'
 משנת רבו, בהתלהבות הכמוסה שהוט'
 וותה בקרירות האצילית של הסגנו'
 המצומצם והמלוטש של המורה הגדוה'
 הוא הרגיש יותר מאחרים כי מייס'
 "בני משה" הית לא רק איש-הלם
 עמקן ונהחן, כי אם גם בעל דמיו'
 ממריא שתקים. ס. סיפר לי מה שאמ'
 לו פעם אהה"ע מתוך חיוך עצוב בזמ'
 (סוף כעמוד 4)

לזוח הבטוי "הלכה למעשה", אבל
 לבני סמילנסקי מתאים יותר להשתמש
 בבטוי "אגדה למעשה". בראשית היר'
 תה האגדה, אגדת תהיית ישראל, ומ'
 האגדה קפץ ישר למעשה בעוד ראשו
 ולבו מלאים של ילדות. בן שש עשרה
 שנה היה בבואו בשנת תר"ג לארץ,
 רק שמונה שנים אחרי העליה הרא"
 שונה של הבילויים, ומיד נרתם בעול'
 העבודה בתולות ראשון-לציון וכבצית
 חדרה. העבודה המפרכת בתולות וכבי'

צות אמנם התישה בתחילה את כוחותיו
 הצומניים, אבל המריצה והגבירה את
 כוח חזונו ודמיונו. החלומותיו על
 תהיית ישראל באיצו לא רק שגא
 עוממי, כי אם התלקחו ביתר יפעה
 חוזה, הוא ראה מסביב לו לא בני
 אדם רגילים הנאבקים על קיומם, המ'
 אפשים פרנסה במולדתם העתיקה לא"
 אי שארצות הגולה הקיאו אותם מתור'
 נן, כי אם לוחמים ותולמים, המגו"
 רים את נפשם על קידוש משאת נפ"
 עם, על הנשמת מטרה נשגבה, על
 שידוד מערכות הטבע וההיסטוריה, על
 אשרשת אילו עקור, כמוש ושבור,
 באדמת פסעו, על תהיית ארץ הרבה
 עם הרב, הרשמים האלה שספג הנער
 בן השש עשרה מתוך מגע ישיר ומ'
 תוך שיתוף הדוק עם ראשוני החולמים
 והלוחמים, מהוך מאבק בלתי אמצעי
 עם התולות והבצות של האדמה המת'
 גברה והיקרה, רשמים אלה שימשו
 יסוד לכל הנדבכים הרבים של חוויות
 הרגשות שעלו והתרוממו בנפשו הר"
 גיטה במשך הרבה עשרות שנים, יסוד
 פוצק לכל אותם הנדבכים המתווים את
 הבנין הגדוד של "משפחת האדמה"
 ושל יתר ספרי הזכרונות שלו, שאם
 גם ערכם ההעודתי והאינפורמטיבי רב,
 הרי גדול הרבה יותר ערכם והזוני
 והחינוכי, רק אם לא נסיה דעתנו
 מעצמתם הכבירה של רשמים ראשו'
 נים, וביחוד רשמי נעורים, וביתר
 יחוד אם המדובר הוא בנפש פיוסית,
 רגישה מאד ובעלת כח-זכרון גדול
 לגבי רשמים וחיות, נוכל להבין ול'
 הסביר כמה פרטים בחייו הציבוריים
 של סמילנסקי שנראו לנו כיוצאי דופן
 ושלפעמים גם הקימו היץ בינו לבין
 ידידיו הקרובים, אהוביו ואהביו, זמר'
 רני, כשנדפסה האידיליה שלי "בדרך",
 ואני אז תושב רחובות ונפגש עם סמיל'
 לנסקי לעתים קרובות, ראיתי בפניו
 סימנים של צער ותרעומת, בשיר הנה
 נזכרת אגב ארוח חדרה, חדרת של
 ראשית העליה השלישית, מישהו מלג'
 לג במרירות: "כן, שדמות ישראל הן
 אלה / אולם מי חרש תשדות, מי זרעם
 ומי יקצרטו? / הרוש חרשם ישמעאל,
 הוא זרעם והוא גם הקוצר / אלא
 לתשעה בני הגר יצורף יהודי למניין",
 שורות אלה הכאיבו מאד לסמילנסקי,
 אף כי ידוע ידע את יחס הערצוני
 לכובשי שמתת חדרה, שגם בסמוי
 אותו במיוחד באידיליה, ביעור בחרי'
 רה", שאלתי את סמילנסקי: אפשר
 והפרותי בשורות הנ"ל? אינו זכר
 בדיוק מה שהטיב לי אבל נתברר לי
 דבר אחד: חדרה היתה בשבילו לא
 רק אהבה ראשונה, כי אם גם קלושה
 ראשונה, קורש הקדשים, והוא שמר
 חסד האבות לבנים ולבני בנים, בש'
 אמרתי לו שוב, שהן גם הוא, סמילנ'
 סקי, הוכיח לא פעם את האכזרים על
 יחס ההתנכרות שלהם לפועל העברי,
 שנה לי שיש תוכחה ויש תוכחה, הוא
 לא אמר לי "זר לא יבין זאת", הוא
 לא חשב אתי לזר, אבל שוב נתברר
 לי מהשוכחו הסתומה, כי יש דברים
 שעליהם רטאי לדון רק מי שהי את
 הדברים האלה בגופו ובנפשו, מי שיר'
 דע לאשורם את המצב ואת התנאים,
 מי שבקי בכל הפרטים ופרטי הפר'
 טים... אבל נדמה לי, כי ב"פרטי הפר'
 טים" נתכוון לא רק להווה כי אם גם
 לעבר, ולא רק לעובדות, כי אם
 גם להתרשמויות וחוויות סובייק'
 טיביות... אך כאן בהזכירו את
 הכעיה של עבודה עברית ועבודה
 זרה, כלומר ערבית, יש להתעכב גם
 על יחסו של סמילנסקי לערבים, גם
 ביחסו אליהם מילא תפקיד גדול הגור'
 רם האגדי הרומנטי, הוא הכיר בוראי
 את הערביאיים מתוך מגע קרוב במשך
 יותר מיובל שנים הכלה דיאליסטית,
 מציאותית, אבל להכרה זו נתלוותה
 תמיד גם אהדה עמוקה של משורר
 לכל מה שיש בו מהאקסוטי, מהרו"
 מנטי, מהטבעי-פרימיטיבי, הוא רחש
 להם חיבה לבבית, וכלי חיבה זו לא
 היה יכול לכתוב את סיפורי-ערב שלו,
 שכתב מהם מצטיינים לא רק במעוף
 הדמיון האגדי ובתורם האגדי הנסוך
 עליהם, כי אם גם בתיאורים מקסימים
 של הנוף ושל הדמיונות, חיבה זו
 היתה הדדית, ואני זוכר קבלת פנים
 אחת שנערמה לסמילנסקי בכפר זר'
 נוגה הסמוך לרחובות, בשבת הרפיה
 אחת רוויה אור ובושם בסילי עם ס.

אגדה למעשה

(סוף מעמוד 3)

בולמוס הטבק, שאחו חלק גדול
 ממוטבות יהודה והגליל: „באנו הנה
 לישט הגשטה אידיאלים גדולים הנה
 התחלנו בהפצת אלכוהול (תשייית יין)
 והגענו להפצת ניקוטין. אבל אולי
 עוד יותר מכורו הגדול המין ס. שאנו
 המרים קו ישרי ואם כי לזם מטרת,
 גם הניגבת ביותר, אינה נקושת אצל
 צעיר סטוליס, אבל מוכרחים לפתחם
 לוחמי, ואנו גם מתוך באג נאמן, על
 חמיפות של איסטניסוח מופרות... על
 כל פנים לא עיכבה את ס. המנטא
 ליות הרוטנטית שלו מלוחית איש מע
 שנה ולא רק איש מעטה כי אם גם
 איש העבודה המוכן המישי לוחמי של
 המלח הונאת, הוא עבד כל ימיו במחלון
 רחובות-הימים, ועבודת זו לא הפריעהו
 לזיות גם כשר פורה מאד וגם עסקן
 בממזרים גדולים, לא שנעתי מפיו
 מטולם את הביטוי „דת העבודה“ אבל
 העבודה ויתו באמת רתו, ואין ספק,
 כי העבודה שרוב ימיו בילה בחיק
 הטבע, בשדה, בכרם ובפרדס, עובדה
 זו סייעה הרבה לרעננותו הרוחנית.
 א. ד. גורדון בהתקפתו על השפעה
 העבודה והטבע על הגברת כחות
 היצירה הרוחניים שבאדם יכול היה
 להציג את סטילנסקי כרוגמה נאה
 קרבחו ונאמנותו רבות-הטנים לעבודה
 ולטבע מסבירות גם את אהבתו הנלי
 בבת לכל משפחות הארמה ואת
 הערצתו להתייטבות העובדת, אף כי
 לא פעם חלק על כמה פרטים של צו
 רות ההתייטבות הטובות, עד אחרית
 ימיו לא חדל להתעניין בכל הישג של
 החקלאות העברית, ואם כי היה „תנא
 ופליגי“ הרי לא היה קץ לשמחתו
 למשמע ולמד את המפעלים הגד
 דולים המכונים להתייטת השמחה
 ושהוחל בהם לאחר קום מדינת יש
 ראל, הדגשתי בכוונה את המלים
 „למעשה ולמראה“, כי הוא לא התמק
 בשמיעה גרידא, הוא השתדל גם לר
 אות את הכל עד כמה שיכלתו הגופ
 נית הרשתה לו וגם הרבה למעלה
 מיכולת זו, כשבקרתלי לפני שנתיים
 בוהובות מצאתיו עייף ויגע אבל פני
 נהרות, הוא סיפר לי כי עייף טייל
 סקיף ברחבי הארץ וכי קלט שפע של

רשמים חזקים, אך ביחוד החריש
 ממפעל המים הגדול, מפעל „מקורות“
 בנגב, אמנם קשה היה לי לזרז על
 קביים במדרגות היונות להדרי המטו
 נות, אף על פי כן התכבד על הקשיים
 והוא סייר את המפעל לכל פרטיו, והוא
 מאושר שזכה לראות מה עראת, הוא
 כנראה, הרגיש בחמהונו על המאמץ
 הגופני הגדול שהישה לעצמו ותוסף
 בחיך: „אל תחמה... שבתו הביתה
 לצוק והמום, אך נחתי ימים אחדים
 במטה זרפא לי... אך עוד יש ריש מה
 לראות...“ בהקשיבי לדבריו ובחשכלי
 בפניו נדמה לי כן שיתני הקיטע, בן
 השבעים ושבע, כאילן גבה זמרח
 ועמוק ערשים, אשר רוחות וסערות
 טלטלוהו ומרטוהו וגם הפליאו מכר
 תלו, אך „ונקחו לא תחדל“ ומריו
 מים יפריח...
 עתה נגרע האילן, אך פירותיו ופירי
 פירותיו קיימים, לא אני המזמחה לרן
 על שטחי פועלתי הציבוריות הנרחבו
 והמבורכה, אבל גם בפעולתו הספרו
 הית העשירה המסופעת איני יכול לנ
 גוע ברישמה זו אלא בפרוף, מספו
 רביצורים, פובליציסטן מהול, מינו
 אריסטן פייטן מיוחד במינו — אם גו
 גברל את ירושתו הגדולה בירווי קפדנ
 נוכל לרלות ממנה פנינים לא מעטוח
 אשר תצטרפנה למחרות נאה ויקרת
 דודי שבמקור
 עורך.